

Cholajil 018

GENESIS

Capitulo 3:20-4:1

Kaqak'is utzam ri qatijonik ajil tz'aqat tab'anel. Ri qatijonik are ri urox cap. rech ri wuj Génesis. kujriqtaj chik chuk'isb'alil ri cap. kujchoman k'u chrij "Ri tijonik rech ri resaxik jun pa k'ax". Chupam ri vers. 20 xuquje' ri 21 rech ri cap. 3 rech ri Genesis, qasak'ij ampe je' wa' ku'bij:

20 Ri Adan xub'inaj na ri xroqil Eva, rumal chi are kux na ki nan ronojel ri kak'uji' na kik'aslemal. 21 Ri Ajawaxel xub'an atz'yaq re kitz'umal taq awajib', xeb'uch'uq k'u ri Adan xuquje' ri xroqil. (Gen. 3:20-21)

Qas q'alaj wa' chi we rajawaxik utz'umal awaj che jun, rajawaxik ri' kukamisaj na jun, awajib'. Kaqakoq uj chi chi' wa' xchapletaj uloq chi rajawaxik uporoxik awaj che ri Dios. Ri Dios tajin kuq'alajisaj cho ri achi, chi ri Are' man kuk'am tä ri uxaq ri higuera, xuquje' ri Are' kuchomaj chi rajawaxik na kich'uqik ruk' kitz'umal awajib'. Aretaq ri Adan xuquje' ri Eva xeb'el uloq chupam ri tikojinib'al Edén, xekay kan chkij xkil k'ut jun tab'al toq'ob' ri tz'ajtajinoq pa kik'. Aretaq xeka'y kan chikij xekilo xuquje' ri e angeles, ri kaqil na pa jun joq'otaj ri'. Aretaq xeb'el uloq chupam ri tikojinib'al Edén, xekay chikij, xkilo qas jas ri xub'an ri Dios chi ri Moises kuya' na puwi' ri kaxa ri ub'inam propiciatorio. E k'o keb' angelib' ri tajin kakil ri kik' ri k'o puwi' ri kaxa. Are wa' ri b'e ri kopan ruk' ri Dios.

Chi' k'o kijeb' nimaq taq tijonik, ri kaqetamaj k'u chikij ri uxaq taq ri higuera xuquje' chi ri Dios xeb'uch'uq che kitz'umal taq awaj. Ri nab'e jasech, rajawaxik chi ri achi kuch'uq rib' ruk' jun ch'uqb'al ri taqalik rech kaqib' ruk' ri Dios. Man kakowin tä ri achi kaqib' ruk' ri Dios ri kuch'uq rib' ruk' ri utz taq uchak ri kub'ano. Ukab' jasech, ri uxaq taq ri higuera man kak'amtaj. Atz'yaq wa' ri xaq b'anom choja, ri atz'yaq ri xaq b'anom choja ri Dios man kuk'amtaj. Urox jasech: Xaq xuwi ri Dios ri kayow ri atz'yaq ri taqalik ukojik, ri taqalalik ch'uqb'al 'ib'. Ukaj jasech, ri ch'uqb'al 'ib' ri' xaq xuwi kuriq jun rumal ri ukamikal ri Qajwal Jesucristo.

Ajil tz'aqat tatb'anel, rajawaxik chi kak'uji' jun k'axwach chikixo'l ri achi ruk' ri royowal ri Dios. Ri jasech ri si'b'alaj k'ax ri k'o cho ri uwachulew che ri achi aretaq kub'an che rib' chi are' chik kab'an re cho ri Dios. Ri kolonik, ajil tz'aqat tatb'anel, kaqariqo aretaq ri lal xuquje' ri in kaqaya' qib' chupam

ri k'olib'al chi uj ajmakib cho ri Dios. Chujchoman ampe chrij ri k'isb'al taq oxib' vers. 22-24:

22 Ri Ajawaxel xub'ij: Ri winaq ri' xe'opanic jas ri uj, reta'm chik ri utz xuquje' ri man utz taj. We ne' k'u kuchip apan uwach ri che' ri kuya' k'aslemal, kutij k'ut xuquje' kak'asi' k'u na chb'e q'ij saq. 23 Je' ri' ri Ajawaxel xeresaj b'i ri achi xuquje' ri ixoq pri tikojinib'al, rech kutajij ri ulew ri esam wi. 24 Xresaj k'u b'i ri achi, pa ri releb'al q'ij che ri tikojinib'al xeb'ukoj k'u taqonib', xuquje jun machte ri kanikow pa q'aq' ri kasutin pa ronojel k'olib'al, rech man k'o tä jun kaqib' ruk' ri che' ri kuya' k'aslemal. (Gen. 3:22-24)

Ronojel ri kaqaj kaqab'ij chirij wa' we ri', are wa: Maltiox che ri Dios chiman xuya' tä b'e che ri achi chi kutij uwach ri che' ri rech k'aslemal, rumal chi ke'l kub'ij ri' chi ri achi kak'ujj'nk'äri' pa mak chb'e q'ij saq. Man käya' b'e ri' che ri achi rumal ri Dios chi je' wa' kub'äno; wa' we ri', qastzij chi jun tewchib'al. Qila' k'ampe, man ke'l tä kub'ij ri' chi ri Dios xuya' jun q'ateb'al chupam ri b'e. Qastzij chi, ke'l kub'ij chi ri b'e rech k'aslemal xjaqik cho ri achi rech kopam na ruk' ri Dios, are k'u ri b'e ri' man rumal tä ri utijik uwach ri che ri kuya' k'aslemal. Xane' käpe ri kolonik xa rumal ri jun ri kuya' rib' pa ri k'ax: Ri uk'axkol ri Cristo Jesús cho ri ripib'al rech ri Calvario.

Kujoj che uchomaxik rij ri cap. 4 rech ri wuj Génesis. Kaqab'ij xa pa keb' oxib' tzij, kuya' kaqab'ij chi ri caps. jun xuquje' ri keb' rech ri wuj Génesis kuya' chaqe ri tzijob'elil chirij ri ub'anik ri kaj ulew. Ri caps. oxib' xuquje' ri kijeb', kuya' chqe jas urokik ri mak chikixo'l ri winaq. Chupam ri Génesis, cap. tres, k'aqilo "Ri utiktajik uloq ri mak". Ri Génesis, cap. 4 kuya' chaqawach "Ri uwachinik ri mak".

Kel k'u uloq ri k'otow chi'aj: ¿A xa k'alo jun itzel wa' we mak? Je' ri', ya' ampe alaq chqe kaqab'ij che la, ajil tz'aqat, tatb'anel, ri tajin kaqil waral chirij ri achi, man xaq tä tajin kuriq k'ax rumal chi xutij jun jasech ri kamsanel rech ri ukik'el. Man xuriq tä jun jasech ri man nim tä ub'anik. We cap. 4 ri' kuk'alajisaj chaqawach ri k'yalaq taq jastaq chi qastzij, jas ri uk'ulmam ri achi; xuquje' rumal chi man xkakojon taj xuquje' man nimanel taj; xuquje' kaqil chik ri unajtajem che ri Dios, ri are' makuninoq rumal wa' uk'amom uloq ri uq'atow tzij ri Dios puwi' ri are', xuquje' puwi' ronojel winaq. Ajil tz'aqat, tatb'anel, ri lal xuquje' ri in k'o chaqe qas jas ri uchomanik xuquje' ri ranima' rix k'uji' che ri qatat ojer. Ya' alaq ampe kaqab'ij chela chi ri qatat Adán uy'om chqe qonojel uj, jun winaqil ri sib'alaj itzel. Are ri jasech ri rajawaxik chqe chi kaqil waral. Kaq'alajin wa' chupam ri tzijob'elil chkij ri e keb' uk'ajol ri Adán xuquje' ri Eva. Kaqil

k'ut, chi ri are' xek'uji' k'u na nik'yaj kalk'wal chik, pune' je' ri, xa e keb' wa' ri keya' chqe waral. Kraj ne' ri Adán xuquje' ri Eva man k'o tä jun joq'otaj xkichomaj rij wa' chi ri man kinimanik taj xa xinimar utzam, xuquje' man xkichomaj tä wa' chixkimub'a' ronojel ri winaq chupam ri mak xuquje' ri itzelaj pob'reyil. Pune' je' ri', chupam we cap. ri' ri e are xkichip rilik ri uto'jb'alil ri mak; ri retzelal ri mak ri man kak'is tä utzam. Qasak'iy ampe ri Gen. 4:1-2 Je' wa' kub'ij:

1 Xok k'u ri Adan ruk' rixroqil ri Eva, xa je' ri' xk'extaj ri Eva xralaj jun ral xub'inaj k'u Cain, xub'ij k'ut: Nuriqom ri uto'b'anik ri Ajawaxel, xinwil uwach jun wal ala. 2 Xril k'u uwach jun ral chik xub'inaj Abel. ri uchak k'u ri Abel are uyuq'uxik chij, are k'u ri uchak ri Cain are ri utijixik ri uwachulew. (Gen. 4:1-2)

Ri vers. taq ri' kuk'utu chi ri Adán xuquje' ri Eva qas qastzij wi chi man xkil tä apanoq chi ri tijow chuq'ab' sib'alaj nim upam. Aretaq xiluwach ri Caín, ri Eva xub'ij: "Rumal ri urib'al ri Jehová nuriqom jun ala". Ub'im uloq ri Dios: "Ri rija'l ri ixoq" Xa rumal k'u wa', le are' xuchomaj chi are wa' ri chi'muloq. Xane' ri Caín man are' tä wa' ri kape na. Xane', ri are' are jun kamsanel. Man are tä jun kolonel wa'. Nab'e rajawaxik kak'ow na keb' oxib' q'ij tek'uri' kapena ri Kolonel. Rajawaxik na kak'ow jun 6,000 junab', kaqachomaj uj chi we ne' k'o ne na keb' oxib' q'ij wa' choch we ri', pune' je' ri' ri tijow chuq'ab' tajin wi chkixo'l ri rija'l ri ixoq xuquje' ri rija'l ri kumatz. Qila' k'ampe chik chi xkil chi na uwach jun kalk'wal. Gen. 4:2 je' wa' kub'ij:

2 Xril k'u uwach jun ral chik xub'inaj Abel. ri uchak k'u ri Abel are uyuq'uxik chij, are k'u ri uchak ri Cain are ri utijixik ri uwachulew. (Gen. 4:2)

Are wa' ri e keb' ak'alab' ri' ri kaqil kamik. Ri Gen. 4:3 je' wa' kub'ij:

3 Xak'ow k'u keb' oxib' q'ij, ri Caín xuk'am uloq jun sipanik che ri Ajawaxel. (Gen. 4:3)

Ri keb' oxib' tzij ri kub'ij chi, xak'ow k'u keb' oxib' q'ij qastzij chi ke'l kub'ij wa' "Ri k'isb'al taq rech ri q'ij", ri ke'l kub'ij wa': "Chupam ri q'ij re uxlanem" kaqakojo xuquje' chi ri q'ij ri kub'ij waral are wa' ri q'ij ri xukoj ri Dios che uxlanem. Qasak'ij ampe, xuquje' xk'ulmataj k'ut, aretaq xak'ow keb' oxib' q'ij, chi ri Caín xuk'amuloq....; ri karaj kub'ij chaqe waral chi ri Caín xuk'amuloq chupam jun k'olib'al ri b'im chik chike. Je' ri' chi tajin kakik'amuloq jun sipanik che ri Dios chupam jun k'olib'al ri taqalik rech kakiya' uq'ij ri Dios. Ronojel wa' we ri' kuk'utu, chi je' ri', chi ri tajin kākib'āno b'im wa' chke. Je' ri', qas kaqakojo chi je' wa' kaka'n che, ¿Jas che

qeta'm? Je' ri', qilampe chupam ri wuj rech ri Hebreos, chupam ri Cap. 11 jawije' chi' kub'ij wi: Xa rumal ri ukojonik ri Abel xuchi'j che ri Dios jun utzalaj sipanik choc ri Caín. Kub'j: Rumal ri kononik. ¿Jas ke'l kub'ij ri' chi kuchi'j ruk' kojonik? Kaqab'ij che, ri k'amal b'e ri tat Pablo kub'ij chi ri kojonik xa rumal ri kuta' jun, ri kuta' jun, rumal ri Utzij ri Dios. (Rom. 10:17) Je' ri' chi ri Dios xuya' na ri Utzij chrij ri ub'anik wa' we ri', we man je' ri' ri Abel matä xpe ri' rumal ri kojonik. Are je' wa' ub'anik rech xpe ri Abel; are k'u ri jun uk'ajol chik, ri Cain, man xpe tä are' ruk' kojonik. Kaqil waral chi ri are' xuk'am uloq ri uwachinik ri uwachulew. Kaqil k'ut, chi man k'o tä jun etzelal chirij ri uwach ri uwachulew ri'. Amkachomaj la chi xaq uwi' wa' ri xuk'am uloq ri Caín. Kaqakoj uj chi ri uwach ri uwachulew ri xuk'am uloq kuch'ak jun sipanik wa' chupam jun tijow chuq'ab' chrij ri uwach ri uwachulew chupam jun nimaq'ij rech ri k'olib'al. Le are' xuk'am uloq je'l taq uwach ri che', xuk'am uloq che sipanik che ri Ajawaxel. Ri vers. 4:4-5 je' wa' kub'ij:

4 Ri Abel xuquje' xuk'am uloq ri e je'l taq chij ri xuquje' ri e chomaq. Ri Ajawaxel sib'alaj je'l xril ri Abel xuquje' ri usipanik, 5 xane' man je' tä xub'an che rilik ri Cain xuquje' ri u sipanik. Rumal k'u wa' ri Cain sib'alaj xpe royowal xaq kattuxtut chik. (Gen. 4:4-5)

K'o jun katzijon chirij ri Caín xuquje' ri usipanik chi man kuriq tä jun jasech ri man utz taj che ri xub'an ri Caín, man k'o tä jun jasech xatäne' jun ri man utz taj. Je' ri', ri Judas, katzijonik chkij taq ri achijab' ri kakitas b'i' ri kib'e che taq we ri k'isb'al taq q'ij, kub'ij ri ver. 11 chupam ri uwuj, ri kiterne'm ri ub'e ri Caín. Qila' k'ampe, ¿Jas wa' we b'e ri'? Qila'k'ampe, aretaq ri Caín xuk'am uloq jun sipanik che ri Dios, man xpe ta ruk' kojonik. Xpe are' qas xaq ruk' ri uchomanik, are k'u ri usipanik ri xuk'am uloq , nab'e jasech ri xub'ano, man xuq'alajisaj taj chi ri winaq itzel chik. Ajil tz'aaqat, ub'im chi ri Ajawaxel chi ri tziljem ruk Are' rajawaxik na ruk' jun sipanik. Ri Chi'nik ri' rajawaxik kuk'ut apanoq ri kesan na jun pa k'axk'ol ri käpe na cho ri uwachulew. Are k'u wa' ri rajawaxik chi ruk' wa' we chomanik kepetik. Man rawaxik taj kakik'am uloq ri kichak ruk' ri kiq'ab' ri e are'. Aretaq kape jun ruk' wa' we ri, ukab' jasech ri kub'ano, man kuk'amowaj taj chi ri winaq tastal chik chrij ri Dios. Ri Caín xub'an che chi ronojel utz ub'anom. Are k'u wa' ri kab'ix che ri man "k'o ta upixab'/Liberalismo" kub'an kamik. Ri e are' ketzijon chrij ri Dios are qatat chanim qonojel ri uk'o cho ri uwachulew xuquje' ketzijon chirij chi konojel ri achijab' e kachalal kib'; xane' man je' tä ri' ajil tz'aaqat, tatab'anel, ronojel ri jastaq man utz taj tajin kel chuch ri winaq che taq we q'ij ri'. Ri achi tastal chirij ri Dios. Ri qech uj aretaq kil qawach man ujralk'wal tä ri Dios. Kil na qawach jun mul chik rech kujux ralk'wal ri Dios.

Man xuk'amowaj tä k'ut ri Caín chi tastal chirij ri Dios, xuquje' e k'ya k'u wa' chke ri winaq kamik ri man kakik'am taj chi e tastal chrij ri Dios. Urox jasech, man xuk'am tä ri Caín, chi ri achi man kakowin taj kuya' utz taq chak che ri Dios. Le are' xuchomaj chi kakowinik kuya' utz taq chak che ri Dios. Ri Pablo chupam ri uwuj ri xutaq che ri Tito 3:5 Je' wa' kub'ij: Ri Are' xujukalo, man rumal tä suk' taq qachak uj ri qab'anom, xane' rumal chi ri Are' xel uk'ux chqe, xujuch'ajo, xub'an k'ak' taq winaq chaqe, jas jun alaj ne' ri te kalaxik. Je' wa' xub'ano rumal ri ruxlab'al ri Dios. Kaqil k'u waral ri uk'exab'alil ri kisipanik ri keb' alab'om, man jun k'exb'alil taj xate ne jub'iq rech no'jmanik; ri k'exb'alil k'o chuxo'l ri kisipa'nik rixkik'am uloq. Wa' we keb' alab'om ri' xa junam xe pe wi; xa junam ri kechb'al, xuquje' xa junam ri k'olib'al ri xe k'uji' wi. Man min tä ri k'exb'alil ri k'o chikixo'l. K'o ne' jun mub'ij chqe chi ri Caín, xuk'am ri itzel uno'j che jun utia ri kutij ja'. Le are' man k'o tä utia. Xuquje' ma k'o ne jun mub'ij chi ri Abel xeluloq ri utz uchomanik che jun utia ixoq ri sib'alaj jikom ixoq ri rachalal ri unan, man je' ri' rumal chi ri are' man e k'o tä taq utia. Ri k'exb'alil man kariqtaj tä chupam ri eb'elinoq uloq, xuquje' ri k'olib'al ri keb'el wi. Ri k'exb'alil, ajil tz'aqat, tatb'anel, kariqtaj chupam ri kisipanik. Are' ri kisipanik ri kub'an k'exb'alil chikixo'l ri achijab' chetaq we q'ij kämik.

Man k'o tä jun kojonel utz che chi kuna' che rib' chi nim ub'anik choch jun kojonel chik. Ri qas kanow ri k'exb'alil are la chi ri jun kuk'amowaj chi ajmak jas ronojel ri winaq cho ri uwachulew, xuquje' rajawaxik jun sipanik che; rajawaxik jun che ri kuya' rib' pa k'axk'ol rumal rech, rajawaxik che jun ri kuya' rib' pa uk'olob'al, xuquje' ri käkam chuk'axwach are'. Chupam ri uwuj ri Pablo chke ri ajromanos 3:25 je wa' kub'ij: Ri xuya' ri Dios che kojol utzij chikixo'l ri winaq ruk' ri Are' rumal ri kononik chirij ri ukik'el. Tek'uri', kub'ij chik chupam ri mism uwuj chke ri ajromanos 10:3 je' wa' kub'ij: Man keta'm tä k'u ri jikomal ri kuya' ri Dios, ri e are' are xkiya' ri kijikomal ri xaq kech e are', man kiyo'm tä k'u kib' chuxe' ri ujikomal ri Dios. Sib'alaj b'isob'al wa', are wa' ri kib'antajik ri e k'ya chke ri winaq che taq we q'ij kämik. Kakaj kaka'n ruk' xaq jas ri kichomanik achijab'/religion, kuk' ri echapowinoq jun komon tiox, xuquje' ruk' ri utz taq chak, ri kaka'n che chi kek'am rumal ri Dios; xane' ajil tz'aqat, tatb'anel, ri ujikomal/suk'ilal ri Dios xaq xuwi kopanik ruk' ri winaq rumal ri Cristo Jesús ri xaq xuwi ri Are' kakowinik kayowik. Ri apostol Pablo chupam ri uwuj chke ri ajromanos, 4:25 je' wa' kub'ij: Are ri Jesús ri xjach pa ri kamikal rumal rech ri qamak, xk'astaj k'ut rumal rech ri qaq'alajisaxik chi ujjikomaq chik chuwäch ri Dios. Kaqab'ij che, rech ri "Qajikomal". Ri Are' xuk'am ri qak'olib'al; ri Are' xub'an ajmak xa rumal qech uj, rech ri qe'uj kujux na ujjikomal ri Dios rumal ri Are' (2 Cor. 5:21). Ri Caín are' xraj xopan ruk' ri Dios xaq pa ri ujikomal ri are'. Xane' ta' ampe la jun mul chik ri Pablo, chupam ri uwuj chke ri ajfilipenses, 3:9, jawije' chi kub'ij wi chi ri are' kurij

chi kariqtaj tä ne che ri Are', xuquje' rech kinriqtaj pa ri are'. Je' ri' in jikom chik man rumal tä ri unimaxik ri Pixab', xane' rumal rech chi xinkojon che ri Cristo. Are jikomal wa' ri kuya' ri Dios rumal ri kojoniq. Are wa' ri kojoniq ri k'o ruk' ri Abel.

Qila' k'ampe, ri k'exb'alil ri k'o chikixo'l ri keb' alk'walxelab' ri' man kariqtaj tä wa' chupam ri kik'el. Kaqakoj uj chi wa' we e are' xaq ejunam wa' ruk' ri kixe'l uloq xuquje' ri eb'elinoq uloq. E kalk'wal taq ri Adán xuquje' ri Eva; xane' k'o jun nim jastaq chikixo'l ri kub'an chike chi man e junam taj, wa' we ri' man jun jastaq taj rech no'jb'al jas ri xqab'ij uloq. Man xa tä ne' ri jun itzel, are' k'u ri jun utz. Ri k'exb'ilil ajil, tz'aqat tatb'anel, are ri sipanik. Ri Abel xuk'am uloq jun sipanik rumal ri kojoniq, are k'u ri Caín ma je' tä wa' xub'an che. Qila'k'ampe chik, chi ri Dios kuya' china jun ukab' b'e che ri Caín. Gen. 4:6-7, je' wa' kub'ij chqe:

6 Ri Ajawaxel k'ut xub'ij che: ¿Jas che sib'alaj uwoyowal? ¿Jas che xaq kattuxtutik? 7 We tä utz le käb'ano, a mat kanimarisax aq'ij ri'. Are k'u ne' we etzelal ri kab'ano, ri mak atuk'alk'eb'em xuquje' kurij awach, xane' are k'u ri awe at rajawaxik katajawin puwi' man kaya' tä b'e che. (Gen. 4:6-7)

Qila'k'ampe, ri sib'alaj nim rilik waral are la chi ri Caín royowal. Sib'alaj royowal chi xochomaj kukamsaj ri uchaq'. Chirij ri kamsanik k'o uloq ri oyowal. Ri Qajawal Jesucristo xub'ij chi ri oyowal ri man k'o tä jasche xuquje' ri kamsanik kuk'am uloq k'ajsab'al wachaj xuquje' ri kuna' jun chi k'o umak. Chrij ri oyowal k'o wi ri achixomal/ceho xuquje' chirij ri achixomanik k'o ri nimal. Ri nimal ri man q'alajtaj ke'l kub'ij chi man k'ota jun uwach makaj. Ri Santiago je' wa' kub'an che ub'ixik, chupam ri 1:15 chupam ri uwuj ri xutaq b'i puwi' ronojel ri uwachulew: Aretaq ri itzel taq kirib'al ri winaq karalaj ri mak, ri mak k'ut aretaq kaq'alajin uwachil; xuquje' ri mak aretaq tz'aqatininoq chik, karalk'walaj ri kamikal.

Je' ri' chi ri kaqil waral ri achi ri' royowal, are k'u ri royowal ri kuk'am b'i ub'e rech kub'an kamsamik; xane' chirij wa' ronol ri ri' k'o ri rachixomanik xuquje' ri unimal. Kak'ot uchi' rumal ri Dios; we tä utz le Käb'no, ¿A matä kaya' aq'ij ri'? ke'l kub'ij: ¿A matä utz katel pa ronojel? Ri nab'al ala tza uk'amom bi wi' ri nim ub'anik, wa' we ala ri' xuchomaj chi kutzaq wa' we k'olb'al ri'. Kab'ix che rumal ri Dios, je' ri chi, man k'o tä rumal chi kuchomaj chi ri are' kutzaq wa' we jun k'olib'al ri' chi nab'al, we utz' le kub'ano. Qila'k'ampe, ¿Jas k'ulo rajawaxik kub'ano rech ronojel utz kelik. Xane', rajawaxik kuk'am uloq che ri Dios, ri xuk'am ri Dios che ri Abel. Rajawaxik kuk'am uloq jun sipanik ri kachojarisaxik xuquje' kuk'amowaj chi ajmak. Xane' we ala ri' man je' wa' kub'ano. Ri are' sib'al tak'al ri royowal.

Qila' k'a ampe chik, e k'o e jujun kib'in chi aretaq ri Dios xub'ij che ri Caín chi "Ri mak k'o chi ri porta", ri qastzij xub'ij chi ri usipanik ri karesaj jun pa k'asaj k'o chi' ri porta. Pa jun tzij chik, chi ri Dios tajin kub'ij chi jun alaj chij ri xaq reye'm jampa kakojik, xuquje' rajawaxik chi kächixik. We ne' je' kelik, xane' ri qe'uj man je' wa' tä kaqachomaj chi je' wa' ri káb'ixik ri', aretaq kaqasak'ij ri Biblia, qab'in uloq chi aretaq maja' kak'uji' ri Moises, man k'o tä jun sipanik ri karesaj jun pa k'asaj. Ronojel ri taqanik chrij ri sipanik ri karesaj jun pa k'asaj kaya' wa' chupam ri wuj rech ri Levitico. Wa' we wuj ri' kuya' ri taqanik rech ri aje' taq job' sipanik, jun wa' che we job' sipanik ri' are la ri sipanik ri kesan jun pak'asaj. Xuquje' ri apostol Pablo xutz'ib'aj chupan ri uwuj chke ri ajromanos, chupam ri cap. 3 ri uk'isb'alil ri ver. 20....xa rumal ri Pixab' käpe ri retamaxik ri makaj.

Ri tata' ri Job, rixk'asi' aretaq maja' kak'uji' ri Moises, xuk'amuloq sipanik ri kachaqajirasaxik che ri Dios. Xuquje' ri Abraham xuk'amuloq sipanik che ri Dios. Man k'o tä jawije' chi' kaqariq wi chi kub'ij tä ne' chixkik'am uloq sipanik ri kutoj mak ri e nan tat taq ri'. Man kuya' taj kab'ixik chi ri mak kuxelq'atij ri Pixab' aretaq man k'o Pixab'. Chupam ri nab'e uwuj ri apostol Juan cap. 3 ver. 12, je' wa' kub'ij: Man junan tä ruk' ri Cain, rixrechb'ej ri itzel rumal la' xukamisaj ri ratz. ¿Jas k'u che' xukamisaj? Rumal chi ri aje' taq uchak man utz taj, are k'u ri rech ri uchaq' jikom.

Xub'ij ri Dios: "we man kab'an ri utzil, ri mak k'o chuchi' ri ja". Ub'anik ri utzil are la chi kuk'am uloq jun, jun sipanik ri xuk'am uloq ri Abel, kaqab'ij che, jun sipanik che ri Jehova. Rumal k'u wa', kaqilo chi ri Dios kuta' toq'ob' che ri achi, tajin kub'ano chi kuto' ri achi. Ri versiculos 8 k'a chupam ri 10, kuya' chaqawach ri xub'an ri Caín aretaq xukamisaj ri uchaq ri Abel; je' wa' kub'ij:

8 Xopan k'u jun q'ij ri Cain xub'ij che ri uchaq ri Abel: Chujel b'i pa ri juyub'. Aretaq k'u e k'o chi pa ri juyub', ri Cain xuch'ay ri Abel ri uchaq, xukaminsaj k'ut. 9 Ri Ajawaxel xuk'ot uchi ri Cain: ¿Jawije' chi' k'o wi ri achaj ri Abel? Ri are' xutzalij ub'ixik man weta'm taj, ¿A xa puch in inchajil re ri nuchaq? 10 ¿Jas ri ab'anom! xcha ri Ajawaxel, k'a cho uloq ri uwachulew ri ukik'el ri achaj ri Abel kuta chwe chi kink'asaj awach. (Gen. 4:8-10)

Chila' k'ampela ajil tz'aaqat tatb'anel, ri tzilb'alre ri utzij ri Dios rumal ri Caín ri man k'o tä nim chuch. Jun achi ri sib'alaj jun wi. Xraj xuch'uq uwi' ri kamsanik ri xub'ano, man kuya' taj mat q'alaj xuquje' ri man kuya' taj kach'uq uwi', man kuya' chetä mat k'o kach'ob'owik (Mat. 10:26). Are jun jasech wa' ri rajawaxik uchomaxik rij chi k'o e jujun ri k'o jujun taq kimak

ri kik'um. Utz ne' we kaq'alajin b'i chi cho ri uwachulew kutzir b'i waral, rumal chi k'o jun q'ij ri kaq'alajin na cho ri Dios. Reta'm chik ri Dios. Utz na we kkaqaq'alajisaj chuch. Man kuya' taj kaqak'u' chuch ri Are'. Xane' are wa' rix raj xub'an ri Caín, rumal wa' xuya jun tzilb'al re ri utzij ri Dios ruk' k'ulla'nik.

Xub'ij ri Dios chi ri ukik'el ri Abel, kel ch'uj k'a cho ri uwachulew. Are wa' xuquje' ri kub'ij jub'iq' chupam ri wuj rech ri Hebreos chupam ri cap. 12:22 xuquje' ri 24: Ixopaninoq chunuqaj ri Jesus, ri ch'awel che ri k'ak' trato, xuquje' chunaqaj ri ukik'el rixchikoxik ri nim na ri kub'ij chuwach ri ukik'el ri Abel. Ri ukik'el ri Abel, ajil tz'aqat tatb'anel, kutzijon chirij ri kamsanik ri xb'anik. Are k'u ri ukik'el ri Cristo kach'aw chirij ri esanik pa k'ax xuquje' ri kolonik. Wa' we ri' kujuk'amb'i cho ri uq'atb'al tzij ri Dios puwi' ri Caín. Ri cap. 4:11-12 je' wa' kub'ij:

11 Kamik k'ut kinb'ij chawe chi katkanaj chuxe' itzeltzij cho ri uwachulew xuquje' katzelex na awach, rumal chi ujaqom ri uchi' che utijik ri ukik'el ri achaq. 12 Aretaq kachukuj ri ulew, man kuya' tä chi uwach; xaq katwak'talob' chi cho ri uwachulew xaq apawije' chi chik katk'uji' wi. (Gen. 4:11-12)

Ri uwachulew che taq we q'ij ri', rumal ri ukojik ri kub'an ri achi man kuya' tä chi ri uwach. Rajawaxik wa' relesaxik apanoq arecha' utz kakoj chi jun mul chik. Qila' k'ampe ri vrs. 4:13-15 je' wa' kub'ij:

13 Ri Cain xub'ij che ri Ajawaxel: We k'axk'ol ri' sib'alaj nim wa' rech kinch'uq b'ej in. 14 Kämik k'ut kinesaj la b'i cho ri ulew ri', xaq kink'u wib' wa' chwech la. Xaq kinwak'talob' wa' cho ri uwachulew jas ri jun ri oqotam rij cho ri uwachulew, jachin ri kinriqowik kinukamisaj ri'. 15 Man je' tä ri' xcha ri Ajawaxel che. Ri käkamisan ri Cain, kak'ajisax na uwach wuqub' mul. Ri Ajawaxel k'ut xukoj jun retal ri Cain, rech we k'o jun kariqowik man kukamisaj taj. (Gen. 4:13-15)

We ri reqa'n ri Abel k'o na chuch ri kakowin b'i che uk'amik, ¿Xat k'u xtzalij ruk' ri Dios, kuya' k'u rib' chuxe' ri umak, xuya' tä k'u rib' chupam ri je'l taq uq'ab' ri Dios? Ri Dios tajin kuchi'j jun Kolonel, we ri are' kutzalij rib'. Ri are' k'ut kub'ij chi xaq kuk'u' rib' na cho ri Dios, qas je' k'u ri', qas je' xk'ulamatajik.

Kämik k'ut, qas chila'k'ampe la, chiri' ri Dios man kuya' tä pa k'ax. Wa we ri' k'ax ukojik/uch'ob'ik. Ri Dios tajin kuto' uwi' jun kamsanel. Man qeta'm tä k'ut jas ri' ri etal ri xukoj ri Dios che ri Caín. K'ya jastaq b'im wa' chirij

we ri', kaqil uj chi man k'o tä rajawaxik kaqab'ij jun jasech chik. Dios xuto' chuch ri k'ax. Are wa' ri uk'ux ri jasech.

Qila'k'ampe, chi' maja' käya' wa' we Pixab'. Ajmak wa' we Caín, xak'une' man k'o tä uxalq'atim rumal chi man k'o tä pixab' chirij ri kamsanik. Ri nimalaj umak are la chi xuk'am uloq jun sipanik ri man xuta' tä ri Dios. Ri apostol Juan xutz'ib'aj chupam ri uwuj rixqab'ij uloq, chi ri uchak ri Caín are itzel taq chak. ¿Jasche itzel taq ri uchak? Are la chi xuk'am uloq jun sipanik che ri Dios ri xuk'utu ri itzelalaj uno'jb'al/uwinaqil.

Ajil tz'aqat, tatäb'anel, rajawaxik chi kaqaya' kan waral kamik. Ri uk'isb'alil ri qatijonik ri' kaqak'is wa' chupam ri jun qachak chik, we je' wa' karaj ri Dios. Te' b'a chupam ri jun qachak chik, ¿Are b'a ri nimaq taq utewchib'al ri Ajawinel kak'uji' wuk' alaq kamik xuquje' chb'e q'ij saq;